

ŠTÁTNA ŠKOLSKÁ INŠPEKCIA
úsek inšpekčnej činnosti
oddelenie metodických činností a tvorby inšpekčných stratégií
Staré grunty 52, 841 04 Bratislava

Správa o stave realizácie výtvarnej výchovy v materských školách
v školskom roku 2014/2015 v SR

Počas výkonu komplexnej inšpekcie v **185** kontrolovaných školách bola zvýšená pozornosť venovaná realizácii výtvarnej výchovy (Vv), do toho rátajúc podporovanie rozvoja grafomotorických spôsobilostí detí (grafomotorika). Zdrojom informácií boli výsledky hospitácií, rozhovory s pedagogickými zamestnancami, fyzická prehliadka priestorov materských škôl (MŠ), vrátane portfólií a vystavených produktov detí, zistenia z nahliadania do príslušnej dokumentácie.

Vlastné ciele zamerané na Vv a grafomotoriku malo v školských vzdelávacích programoch (ŠkVP) zadefinovaných **50** MŠ, z nich ani jedna z kontrolovaných škôl *Prešovského* a *Trnavského* kraja. Niektoré MŠ ich mali rozpracované v interných **projektoch**, ktoré obsahovo súviseli so zameraním školy. Premietli sa do **učebných osnov**, však bez ich prispôsobenia a rozšírenia obsahu či prierezových tém. V 7 školách *Nitrianskeho* kraja nebol v učebných osnovách zaradený výkonový štandard v oblasti vnímania a pozorovania krásy umeleckých diel, ich hodnotenia, architektonického riešenia významných budov. Naopak v 5 školách uvedeného kraja¹ výsledky kreatívnej výtvarnej činnosti detí presiahli požiadavky vzdelávacieho štandardu.

Učitelia v **132** MŠ umožňovali deťom uplatňovať svoje umelocko-expressívne predstavy a estetické cítenie v rôznorodých **aktivitách** (71,35 %). Kultivovali ich osobnosť vytváraním priestoru pre prirodzené záujmové seberealizovanie sa zužitkovaním a rozvíjaním talentu. V spolupráci so zákonnými zástupcami v popoludňajšom čase v rámci tzv. otvárania sa MŠ verejnosti tvorili s deťmi kompozície z rôznorodých materiálov. Niektorí učitelia **prezentovali** výsledné produkty detí v prehliadkach a súťažiach na lokálnej, národnej, medzinárodnej úrovni, v časopisoch pre deti a učiteľov, na webovom sídle školy, v štátnej, miestnej alebo v komerčnej televízii. Na obohatenie výchovno-vzdelávacej činnosti (VVČ), s cieľom poskytnutia estetického zážitku prostredníctvom umenia, vzhľadom na možnosti škôl a lokalít priebežne s deťmi navštevovali múzeá, výstavy, galérie, knižnice. Spolupracovali so základnou školou (ZŠ), základnou umeleckou školou (ZUŠ), centrom voľného času (CVČ). V *Žilinskom* kraji využívali na vnímanie artefaktu miestnu architektúru, účelové a sakrálne stavby, sochy a ikonické výtvarné diela. Iba niektoré mestské školy *Košického* kraja organizovali návštevy kultúrnych pamiatok mesta. V *Banskobystrickom* kraji si MŠ pozývali výtvarných umelcov, insitných sochárov na besedy a tvorivé dielne, ktoré boli veľkým prínosom a obohatili ich činnosť. Ojedinele deti 2 MŠ *Prešovského* kraja mali možnosť navštíviť mestskú galériu.

Kružková činnosť bola **plánovane realizovaná** v **32** školách. V rozhovoroch učitelia uvádzali, že zákonní zástupcovia prihlásili deti do krúžku nie vždy podľa záujmu či talentu ich detí, prevažne sa rozhodovali podľa ponuky školy. Krúžky viedli učitelia výtvarnej výchovy ZŠ, ZUŠ i CVČ, v malej miere učitelia MŠ. Niektoré školy, ktoré zabezpečovali krúžky s výtvarným zameraním nemali v školských poriadkoch informácie o ich organizácii, alebo im chýbal plán krúžkovej činnosti. Žiadna z kontrolovaných škôl *Trnavského* kraja neorganizovala pre deti krúžok Vv ako podporný prvok vlastnej profilácie.

Predpokladom účinného realizovania činností s výtvarným i grafomotorickým zameraním boli nastavené **pravidlá a postupy** v **44** **školských poriadkoch**, v **záveroch zápisníc**

---

¹ MŠ, Mostná 1, Šurany; MŠ – Óvoda P. Blahu 23, Nové Zámky; ZŠ s MŠ, Veľké Lovce 59; MŠ – Óvoda, Bartókova 38, Štúrovo; MŠ – Óvoda, Mužla 690

z *rokovaní poradných orgánov* (80 MŠ) a v inej *dokumentácii* škôl (67), v niektorých včítane *plánu práce* alebo *plánu aktivít*. Vo všetkých školách *Košického kraja* bol obsah Vv vrátane grafomotoriky rozpracovaný v UO a konkretizovaný v *plánoch výchovno-vzdelávacej činnosti*. V troch² ich dopĺňali plány rozvoja grafomotorických spôsobilostí detí vypracované s rešpektovaním časovej postupnosti nácviku grafomotorických vzorov. V jednom školskom poriadku spomenutého kraja bolo zistené, že deti, ktoré nemali potrebu odpočinku či spánku, mali priestor pre činnosti s pracovnými listami, tzv. voľné či tematické kreslenie a v jednom *Prešovského kraja* boli zadefinované pravidlá využívania plôch na kreslenie počas pobytu vonku. Negatívom v uvedenom kraji bolo, že školy nevenovali pozornosť činnostiam súvisiacim s Vv počas rokovaní poradných orgánov a nere realizovali školské aktivity v uvedenej oblasti. Výnimkou boli 3 MŠ, ktorých zápisnice z rokovaní metodického združenia obsahovali informácie týkajúce sa grafomotorických zručností detí. V *Žilinskom kraji* zo zápisníc 6 MŠ vyplývalo prerokovávanie teoretických tém týkajúcich sa grafomotoriky, informácii zo vzdelávania učiteľov, využívania učebných pomôcok počas Vv. V rámci vzdelávacej funkcie poradných orgánov boli informácie zo vzdelávania učiteľov v oblasti Vv a grafomotoriky obsahom zápisníc 30 zo 40 kontrolovaných škôl *Nitrianskeho kraja*. V plánoch práce uvedeného kraja boli prehľadne a chronologicky spracované príprava, plánovanie, realizácia i vyhodnotenie výtvarných aktivít. V *Košickom kraji* v plánoch práce venovali pozornosť rozvoju detskej predstavivosti a fantázie, nadobúdaniu technických zručností pri experimentovaní s rôznym odpadovým a prírodným materiálom, komplexnému rozvoju grafomotorických spôsobilostí, konkrétnym výtvarným aktivitám a podujatiam (napr. tvorbe artefaktov v rámci tvorivých dielní), monitorovaniu úrovne aktivít s výtvarným a grafomotorickým zameraním z hľadiska činnosti učiteľov a dosiahnutých výsledkov, preukázaných spôsobilostí detí vzhľadom na ich rozvojové a výkonové možnosti. Viac ako tretina kontrolovaných škôl uvedeného kraja v rámci poradných orgánov konkretizovala odborné publikácie individuálneho štúdia a témy praktických ukážok. Tiež vypracovali a prerokovali interné metodické materiály³, vymieňali si skúsenosti, diskutovali o stratégiách rozvoja grafomotorických spôsobilostí detí a vyhodnocovali ich uplatňovanie vo VVČ. Zo záznamov v *triednych knihách* vyplývalo, že najvyššiu frekvenciu mali činnosti s výtvarným zameraním počas hier a hrových činností. Pozornosť niektoré školy, najmä *Nitrianskeho kraja*, venovali uvedenej oblasti aj v *Správe o výchovno-vzdelávacej činnosti, jej výsledkoch a podmienkach školy* s dôrazom na postupné skvalitňovanie podmienok a realizácie činností s výtvarným a grafomotorickým zameraním.

Rozširovanie *profesijných kompetencií* v oblasti Vv a grafomotoriky signalizovalo **83 ročných plánov kontinuálneho vzdelávania**, okrem škôl *Trnavského kraja*. Reálne sa *vzdelávalo* v uvedenej problematike **200** učiteľov z **91** škôl, čo sa odzrkadlilo v ich cieľavedomejšom prístupe vo VVČ, tiež pri tvorbe metodických materiálov a vzájomnom usmerňovaní sa v rámci rokovaní poradných orgánov, napr. v školách s vyššou koncentráciou detí z marginalizovaných rómskych komunít⁴, ktoré vyžadovali intenzívnejší individuálny prístup a inovatívnosť pedagogického pôsobenia. Prínosnými boli informácie z oblasti moderného a kreatívneho učenia sa, rozvíjania grafomotorických zručností, vrátane odporúčaných metodických postupov. Tiež skúsenosti týkajúce sa tvorby artefaktu, využívania didaktických pomôcok, vrátane digitálnych technológií, všeobecne známych i netradičných výtvarných, grafomotorických i pracovno-technických postupov a techník, plôch, materiálov, včítane pomocných komponentov a ich spoľahlivej, neohrozujúcej

² MŠ, Azovská 1, Košice; MŠ s VJM – Óvoda, Čoltovo 127; MŠ, Jarná 4, Košice – Staré Mesto

³ Portfólia pracovných listov na rozvoj grafomotorických spôsobilostí detí; Grafomotorika dieťaťa predškolského veku

⁴ MŠ, Ochtiná 51; MŠ s VJM – Óvoda, Vojany – Vaján 318; MŠ, Sídlisko 226, Slavošovce

manipulácie. V nemalej miere aj poznatky orientujúce sa na stanovenie kritérií hodnotenia činností s výtvarným a grafomotorickým zameraním, do toho rátajúc aj vnímanie, posudzovanie umeleckého diela a narábanie s opatreniami na eliminovanie nedostatkov súvisiacich s Vv a grafomotorikou. Niektorí učitelia si vzdelávaním rozšírili poznanie v rámci širšieho spektra výtvarných techník, čo sa odzrkadlilo aj na výsledkoch detskej tvorby. O možnostiach využitia kresliacich softvérov sa dozvedeli v činnostiach zameraných na využívanie digitálnych technológií vo VVČ i na podporovanie rozvoja predčitateľskej gramotnosti detí. Vychádzajúc z vlastných potrieb využívali v rámci seba vzdelávania dostupnú **odbornú literatúru**, vrátane všeobecne známych **metodík** nielen z primerane vybavených **učiteľských knižníc 125** škôl. Absencia odbornej literatúry v niektorých školách obmedzovala vzdelávacie možnosti učiteľov, čo sa odzrkadlilo v príprave a v realizácii činností s výtvarným a grafomotorickým zameraním. V *Košickom* a *Prešovskom* kraji zväčša vidiecke MŠ disponovali metodickou literatúrou prevažne staršieho dáta, na novšiu nemali financie. Učitelia *Prešovského* kraja často v rozhovoroch uvádzali, že inšpiráciou plánovania činností z Vv im bol Program výchovy a vzdelávania detí v materských školách z roku 1999. Tretina škôl *Košického* kraja disponovala publikáciami s netradičnými materiálmi na výtvarnú činnosť, využívala rôzne aj inojazyčné príručky s námetmi a popismi spracovania výtvarných produktov. **Materiály nielen schválené a odporúčané ministerstvom školstva malo 145** a inú inšpirujúcu literatúru súvisiacu so sledovanou problematikou **90** škôl.

Pomerne obsiahle **spektrum výtvarných a grafických materiálov, nástrojov** malo **142** MŠ, čo bolo zúročené tvorivou produkciou detí a ich následnou spokojnosťou z výsledku i výtvarného úspechu. Účinne boli využívané svojpomocne zhotovené pomôcky, tradičný i menej známy výtvarný a grafický materiál. Premenu tradičnej školy na modernú podporila aj integrácia digitálnych technológií do VVČ. Využívanie grafických softvérov v počítači, tablete či na interaktívnej tabuli, následne odfotografovanie a vytlačenie nakresleného výtvoru na farebnej tlačiarni podporilo inováciu VVČ. V *Žilinskom* a *Prešovskom* kraji bolo zaznamenané, že chýbali podkladové formáty väčšie ako A4 rôznej štruktúry, ploché i guľaté štetce, širšie farebné spektrum farbičiek a pasteliek, trojhranný grafický materiál s výraznou stopou, modelovacie hmoty a hlina v primeranom objeme, maliarske stojany a temperové farby, perá, tuš, farebný papier, podložky na modelovanie, suchý pastel. Z vyjadrení vedúcich pedagogických zamestnancov vyplývalo, že na doplnenie materiálu, najmä spotrebného a učebných pomôcok, v uvedenej oblasti využívali aj finančný príspevok na výchovu a vzdelávanie detí, ktoré mali jeden rok pred plnením povinnej školskej dochádzky. V *Košickom* kraji⁵ získali 3 školy značnú časť výtvarného vrátane grafického materiálu a učebných pomôcok v rámci národného projektu NP MRK 2 (Inkluzívny model vzdelávania na predprimárnom stupni školskej sústavy) a projektu PRINED (Projekt inkluzívnej edukácie).

Učitelia v rámci estetizácie **interiérov** zväčša využívali výsledné produkty a artefakty detí, ktoré priebežne obmieňali a tematicky aktualizovali. V nemalej miere sa podieľali vlastnou tvorivosťou na skultúrnení vstupných priestorov, hál, šatní, tried i jedální škôl. Využívali prevažne aktuálne motívy a prírodniny vzhľadom na ročné obdobie, v *Nitrianskom* kraji aj výtvary z netradičných výtvarných techník. Výzdoba vnútorných priestorov prispievala k pozitívnej klíme škôl. Vo viacerých triedach boli zriadené výtvarné centrá, pracovné a výtvarné kútiky či centrá tvorivosti. **Výtvarnú miestnosť** malo **31** škôl⁶. Nemali ju kontrolované školy *Banskobystrického*, *Košického*, *Trnavského*, *Žilinského* kraja. Počas školskej inšpekcie nebolo zaznamenané ich využívanie. Z vyjadrenia pedagogických zamestnancov vyplývalo, že zväčša v nich boli realizované popoludňajšie záujmové činnosti

⁵ MŠ s VJM – Óvoda, Vojany – Vaján 318; MŠ, Ochtiná 51; MŠ, Sídliisko 226, Slavošovce

⁶ Niektoré školy Bratislavského, Trenčianskeho a jedna Prešovského kraja.

a krúžky. Predpokladom podporovania tvorivej sebarealizácie detí boli aj trávnaté i spevnené plochy, pieskoviská, zeleň a detské atrakcie školských areálov. *Exteriéry* škôl však boli počas školskej inšpekcie zriedka využívané, napr. na kresbu drevkom/paličkou, prstom do snehu, piesku, hliny, na odtlačanie stôp obuvi alebo tela v snehu, piesku, na kresbu kriedou na asfalt, múriky, na využívanie techniky Land Art⁷ aj maliarskych stojanov⁸ na sebarealizovanie sa detí i cielečné výtvarné aktivity.

Nahliadnuť do *portfólií* detí s výsledkami ich tvorby bolo možné v 142 MŠ. Niektoré z nich vzhľadom na prehľad použitých výtvarných techník v rámci triedy vytvárali *triedne portfóliá*. Učitelia to zdôvodňovali tým, že deti po ukončení činnosti s výtvarným a grafomotorickým zameraním si svoje výtvary odnášali domov i tým, že nemali možnosť uchovávať individuálne detské portfóliá vzhľadom na nedostatok úložných priestorov v MŠ. Zistené bolo aj neprehľadné uskladňovanie produktov detí v triedach a kabinetoch. V *Banskobystrickom* kraji boli portfóliá označené fotografiou alebo menom dieťaťa, prípadne značkou či vlastnoručne vyrobeným označením. Svoju tvorbu si do obalov zväčša vkladali deti samé. Učitelia 2 MŠ spomenutého kraja⁹ využívali detskú kresbu, ako súčasť pedagogickej diagnostiky.

Portfóliá a výstavy detskej tvorby obsahovali najmä produkty spracované *voľným kreslením farbičkami*, tiež *kresbou suchým a voskovým pastelom*, *maľbou temperovými a vodovými farbami*, *strihaním a lepením*, *odtláčaním prírodnín*, *modelovaním z plastelíny a slaného cesta* alebo *pracovné listy na zaznamenávanie niektorých grafomotorických vzorov*, riešenia labyrintov, označovania skupín obrázkov a pod. Výrazne boli zastúpené produkty vytvorené prevažne kresbou farbičkami a temperovou farbou či umiestňovaním rôznorodého materiálu, aj vopred vystrihnutého učiteľmi, do *šablón*¹⁰ podľa pokynov či predlohy vytvorenej učiteľmi, v ktorých deti nemali možnosť preukázať vlastnú originalitu a tvorivosť. Šablóny svojou zmenšenou plochou obmedzovali koordináciu oka a ruky detí, nutkali ich k zvýšenému tlaku rukou na hrot pastelky, štetiny štetca a k tzv. minimalizmu. V menšej miere boli zastúpené výtvary maľbou; kolorovanou a vymývanou kresbou; kresbou uhlíkom i rudkou; rozfúkaním farby, tušu, napr. slamkou; kombinovaných materiálových techník; koláže; rezerváže; odkrývacích techník; grafiky; frotáže; jednoduchej monotypie; netradičných techník plošnej a priestorovej tvorby; modelovaním z hliny, moduritu; muchlážou; batikovaním; kašírovaním. Zaujímavou, avšak ojedinele ponúkanou činnosťou pre deti bolo konštruovanie z rôznorodých materiálov rôznymi technikami a ich dopĺňaním, kombinovaním. Z grafomotorických vzorov dominovali *zvislé, vodorovné, šikmé, dlhé, krátke, prerušované, lomené línie; kruhy; vlnovky; horný a dolný oblúk; horná a dolná slučka; obťahovanie línie v rôznych tvaroch a obrysoch* s primeranou motiváciou piesní, riekaniek či konkrétnych motívov, napr. slnko, lúče. Ojedinele bolo využité experimentovanie s bodom a fiktívnym písmom.

Zistené boli aj nie najvhodnejšie postupy učiteľov. V škole *Bratislavského* kraja vedúci metodického združenia do zošitov bez linajok vyznačil riadky a grafomotorické prvky so zdôvodnením, že deti sa chcú hrať na školu. Výsledky snaženia detí boli nepresné, charakterizované deformáciou a nedodržaním veľkosti, sklonu tvaru, línie boli roztrasené i hrubé. V *Banskobystrickom* kraji v 2 školách permanentné zaradovanie manipulácie

⁷ ZŠ s MŠ Sama Vozára, 158, Hrachovo; MŠ – Óvoda, Rybárska 50, Rimavská Sobota; ZŠ s MŠ, L. Štúra 155, Dudince; MŠ, Klokoč 25; MŠ, Rudno nad Hronom 275; MŠ, Ul. Janka Kráľa 1615, Hriňová; MŠ, Obrancov mieru 876, Detva; MŠ, Školská 194, Mučín

⁸ ZŠ s MŠ Mateja Bela Funtíka, Jána Palárika 454, Očová

⁹ MŠ, Školská 192, Málince; ZŠ s MŠ Mateja Bela Funtíka, Jána Palárika 454, Očová

¹⁰ Napr. veľkonočné vajce/kraslica; mikulášska čižma, čiapka; srdce, kvet, pozdrav z príležitosti Dňa matiek; zaváraninová fľaša, prípadne iná kompozícia uskladnenia ovocia, zeleniny, potravín (vhodných/zdravých a nevhodných/nezdravých) a pod.

s pracovnými listami počas hier a hrových činností síce pozitívne ovplyvnilo grafomotorickú zručnosť detí, ale bolo na úkor ich záujmu a situačného sebarealizovania sa. Podľa vyjadrenia riaditeľa na základe požiadavky učiteľov ZŠ boli v MŠ *Prešovského kraja* na grafomotoriku využívané školské zošity s linajkami.

Pozitívne zistenia

- spektrum výtvarného a grafického materiálu
- vedenie portfólií detí
- prezentovanie výsledkov detskej tvorby
- spektrum odbornej literatúry
- vzdelávanie sa učiteľov

Negatívne zistenia

- realizácia krúžkov s výtvarným zameraním externými lektormi
- obmedzenie záujmu, originality a tvorivosti detí predkladaním vopred pripravených šablón/makiet
- ojedinelé využívanie portfólií a výstav tvorby detí v rámci diagnostických nástrojov

Činnosti súvisiace s výtvarnými a grafomotorickými spôsobilosťami detí boli zaznamenané počas **367 hospitácií** zo 468. Obsahovo najčastejšie súviseli s témou týždňa, čo napomáhalo vhodne kladenými otázkami a motiváciou k upevňovaniu a overovaniu poznatkov detí, ktoré o ne prejavovali záujem. V oblasti **výtvarnej výchovy** boli plánované realizované zväčša týždenne v rámci edukačných aktivít, v *Žilinskom kraji* v dvojtyždennom cykle. Počas hier a hrových činností mali deti možnosť voľne kresliť farbičkami, voskovými pastelmi, prípadne modelovať s plastelínou, ktorá bola zväčša znehodnotená zmiešaním viacerých farieb do nevábnej masy, čo deti demotivovalo a o modelovanie neprejavovali záujem. Zaznamenané bolo učiteľmi príkazmi vyžadované, napr. využívanie reálnych farieb, určovanie konkrétnych materiálov, tvarov zobrazovaných predmetov, počet a umiestnenie odtlačkov vrátane ich kompozícií. Tiež neposkytnutie primeraného, dostatočného množstva plastelíny v širšej farebnej škále, napr. len 1 valček z originálneho balenia pre 1 dieťa. Svojím konaním bránili deťom v uplatnení fantázie, vlastných predstáv, názorov a v nadobúdaní adekvátnych zručností. Priestor rozvíjaniu **grafomotorických spôsobilostí** vytvárali deťom najmä počas hier a hrových činností a edukačných aktivít. Preferovali pracovné zošity odporúčané a schválené ministerstvom školstva a tiež prekopírované pracovné listy. Predkladali ich deťom ako omaľovánky a na rozvíjanie ich grafomotorických spôsobilostí bez ohľadu na ich dosiahnutú úroveň. Tzv. úlohy pracovných listov nie vždy súviseli s obsahom a zámerom realizovaných aktivít či záujmovým sebarealizovaním sa detí. Odzrkadlilo sa to najmä v nezachovaní požadovaného tvaru, veľkosti a sklonu grafického znaku i v znižujúcej sa aktivite či nezaujme detí. V dvoch tretinách kontrolovaných škôl *Trnavského kraja*, tiež v *Prešovskom kraji* učitelia opomenuli analyzovanie výsledkov detí v uvedenej oblasti. Na nácvik grafomotorických zručností detí boli v menšej miere využívané aj interaktívne tabule. Pri výbere a aplikácii grafických programov nie vždy boli učitelia obozretní vzhľadom na možnosti jednotlivých detí i cieľ činnosti. Občas bol pozorovaný nevhodný/nesprávny úchop pri manipulácii s perom na interaktívnej tabuli, tablete čo však nebolo vždy adekvátne učiteľmi korigované. V *Banskobystrickom kraji*¹¹ využívali 3 školy tzv. trojhranný program. Každá strana ceruzky a pastelky bola oporným bodom pre jeden prst dieťaťa. V *Nitrianskom kraji* tiež podklady z piesku, krupice, soli, štvorcové siete a zostavovanie mandál.

Pozornosť bola venovaná precvičovaniu *horizontálnej, lomenej, krúživej a vertikálnej línie, oblúkom, vlnovkám, slučkám, osmičkám* v rôznych obmenách a následnom dotváraní. Získané

¹¹ MŠ – Óvoda, Rybárska 50, Rimavská Sobota; ZŠ s MŠ Mateja Bela Funtíka, Jána Palárika 454, Očová; SMŠ Montessori M. R. Štefánika 46, Zvolen

skúsenosti deti postupne uplatňovali a zdokonaľovali aj vo výtvarnej torbe. Najčastejšie ponúkanými formátmi boli A4, A5, menej A3 a väčšie plochy bez ohľadu na vek detí a ich rozvojový potenciál, výtvarnú techniku a grafomotorický vzor. Niekedy aj baliaci papier či výkresy formátu A2, A1 umiestnené na stoloch, tabuliach, stenách alebo na maliarskych stojanoch. Deti na spracovanie zadaných tém využívali *kresbu farebnými ceruzami, masným pastelom, tušom, temperovými i vodovými farbami, kolorovanú kresbu, maľbu temperovými farbami, odtláčanie dlaní, tvorbu rôznych útvarov raziacimi formami, modelovanie z plastelíny a kinetického cesta, plošné a priestorové stvárňovanie papiera i plastu strihaním, lepením, skladaním a ich kombinovanie s maľbou či kresbou*. Zvýšený záujem prejavili deti v Nitrianskom kraji, napr. o kreslenie prstami, maľbu na kamene temperovými farbami; maľbu na horúce kamene v rukaviciach s voskovým pastelom, modelovanie z hliny, odlievanie z moduritu, kašírovanie, maľbu na sklo, zrkadlo, textil.

Učitelia iniciovali dodržiavanie **pravidiel**, vrátane hygienických a optimálnych postupov, čo deti bezproblémovo akceptovali (86,37 %). Vytvárali im k tomu dostatočné **časové možnosti** (67,02 %). Ojedinele bol čas činností pre tvorbu nepostačujúci, čo bolo dôsledkom opomenutia individuálneho tempa detí učiteľmi. Zvyčajne uplatňovali frontálny spôsob výtvarných a grafomotorických činností. V závere **hodnotili** celkovú aktivitu detí **pochvalou**. V Nitrianskom kraji využívali aj vizuálne hodnotenie symbolmi, ktorých význam bol deťom vopred známy a pozitívnu kritiku. V Trnavskom kraji malo hodnotenie zväčša podobu formálneho ocenenia úsilia detí a ich angažovanosti v zrealizovanej činnosti, s menším dôrazom na zhodnotenie dosiahnutia stanovených cieľových požiadaviek. Učitelia najmä manipulačnými hrami s rôznorodým materiálom, konštruovaním a realizovaním tzv. **prípravných cvičení**¹² (54,76 %) s ohľadom na cieľ a obsah činností napomáhali rozvoju jemnej i hrubej motoriky detí. V činnostiach s rôznymi druhmi papiera, kartónu, dreva, tkanín, odpadového a prírodného materiálu umožnili deťom skúmať ich povrch, spôsoby spájania, vrátane použitia rozličných druhov lepidla, pásky, sponiek. Vyskytli sa učitelia, ktorí zapájali deti do **organizácie prostredia** (50,13 %), čím ich iniciovali k zodpovednosti aj spontánnosti počas výtvarných aktivít. Podporovali ich sebadôveru, pocit užitočnosti. Niektoré deti konali sebaisto v rámci výtvarného stvárnenia svojich **predstav** a **fantázie** (48,22 %). Nie vždy učitelia prejavili pochopenie pre ich záujmové sebarealizovanie sa, názory, predstavy a fantáziu, čím negatívne ovplyvňovali ich **tvorivosť** (45,23 %). Približne dve tretiny učiteľov oboznámili deti s činnosťami, **označili očakávané výsledky a rešpektovali** ich **výchovno-vzdelávacie potreby** (62,12 %). Tým znásobovali ich záujem, odvahu a sebadôveru. Nerešpektovanie dosiahnutej úrovne detí pri voľbe výtvarných techník viedlo k znižovaniu úsilia až strate záujmu o dokončenie zadania. Ich sebarealizácia a tvorivosť boli výraznejšie v spontánnych činnostiach, v ktorých si mali možnosť vybrať tému podľa vlastných predstav. Učitelia primerane akceptovali **odporúčané metodické postupy** týkajúce sa časovej **postupnosti nácviku grafomotorických vzorov** (60,49 %), vhodnej/správnej polohy detí a ich **pohybovej schémy** (62,94 %), ich adekvátneho úchopu/**držania materiálu** (63,76 %), **sklonu plochy** v rôznych polohách detí (64,30 %). Avšak málo spresňovali **požiadavky s rozdielnou náročnosťou** vzhľadom na ich rozvojové, výkonové možnosti, ale aj ich momentálne a osobné dispozície (43,32 %). Obmedzili aj ich príležitosti týkajúce sa opisu, komentára i **hodnotenía** vlastnej tvorby a výsledkov činnosti iných detí či skupinovej, kolektívnej tvorby (42,5 %). Napriek tomu mnohé deti, ak mali možnosť, označili čo a prečo výtvarne zobrazili a vyjadrili najmä pozitívny postoj k svojmu výtvoru. Zväčša ocenili farebnosť, obsah a sporadicky aj vlastnosti spracovania výsledného produktu rovesníka. Najmä päť- až šesťročné deti si finálne produkty označili svojim menom v tlačenej podobe písma. Deti mali **voľný prístup k pomôckam** na Vv v triedach alebo kabinetoch počas

¹² Napr. pohybové, pohybovo-sluchové, pohybovo-sluchovo-zrakové.

244 hospitácií (66,48 %). Poznali ich, pomenovali a následne po činnosti ich aj odložili. Primerane s nimi manipulovali a zvládali ponúkané postupy a techniky (68,93 %). Ojedinelé stanovenie presnej postupnosti konštruovania artefaktov obmedzovalo ich učebné tempo. Vzhľadom na situáciu a rozvojový potenciál adekvátne skĺbili zmyslové vnímanie s pohybom na predložených plochách. Deti boli zväčša usádzané učiteľmi k stolom. Menej boli uskutočňované činnosti v stoji, kľaku a v ľahu detí, napr. na bruchu na vhodnej podložke. Zaznamenané boli aj polámané voskové pastely alebo neostrúhané farbičky či bezcieľne využívané fixky, čo malo dopad na deformovanie ich úchopu a tlaku na hrot deťmi a tiež na ich zúročenie v spontánných činnostiach. Takisto sedenie detí na okraji stoličky, prípadne s nohou pod zadkom, hojkanie sa na stoličkách, tlačenie hrudníka k hrane stola, nedodržiavanie primeranej vzdialenosti očí od plochy či sklonu formátu.

Deti zo sociálne znevýhodneného prostredia v *Banskobystrickom* kraji vyžadovali dlhšiu dobu na nadobudnutie potrebných výtvarných a grafomotorických zručností. Prispeli k tomu učelia trpezlivým, dôsledným prístupom s uplatňovaním stratégií radosti, zábavy, uznania. V *Nitrianskom* kraji ponuka kreatívnych námetov, voľne dostupné pomôcky navádzali deti k výtvarným hrám a tvorivým prístupom. V *Trenčianskom* kraji bola málo realizovaná skupinová činnosť, čo obmedzovalo deti vo vzájomnej kooperácii, radení a pomáhani si. V *Bratislavskom*, *Banskobystrickom*, *Nitrianskom*, *Prešovskom* kraji mali deti zväčša vhodne nadobudnuté zásady optimálneho sedenia, úchopu grafického materiálu, polohy podkladového formátu a vzdialenosti očí od podložky, čo bolo dopadom ich náležitého individuálneho usmerňovania učiteľmi. V *Banskobystrickom*, *Prešovskom*, *Žilinskom* kraji učelia sporadicky nerešpektovali časovú postupnosť nácviku grafomotorických vzorov. Zdlhodobejšieho hľadiska na uvedenú postupnosť dbali menej v *Trnavskom* kraji. Ich nedôslednosť sa odzrkadlila na výsledných produktoch detí charakterizovaných najmä tlakom grafickým materiálom na podložku. V *Žilinskom* kraji sa to týkalo zvlášť nácviku grafických prvkov pohybom vychádzajúcim z ramenného a laktového kĺbu, zápastia a kombinácie pohybov v ľavo-pravom smere. Najčastejšie nedostatky v *Banskobystrickom* a *Košickom* kraji, tiež v *Prešovskom*, *Trenčianskom*, *Trnavskom* súviseli s dodržiavaním vhodnej/správnej pohybovej schémy tela detí pri stole. Občas učelia obmedzovali vedenie línie deťmi tým, že im pridržali ruky, alebo vstupovali počas tvorby do ich diela zaznačením požadovaného tvaru či jeho dokreslením, vyfarbením. Paralyzovali tým ich predstavivosť, samostatnosť, tvorivosť a sebadôveru vo vlastné schopnosti. Dôsledkom toho boli deti často zdržanlivé, nesmelé, vzájomne od seba odzerali a výsledky ich tvorby boli takmer identické. V *Nitrianskom* kraji sa týkali nedostatky nevhodne zvolených výtvarných materiálov a časovej dĺžky edukačnej aktivity. V *Košickom* kraji úroveň rozvoja výtvarných i grafomotorických spôsobilostí mali dopad na celkové učenie sa detí¹³. Takmer všetky sledované cielene realizované činnosti vo výtvarnej oblasti *Trnavského* kraja boli poznačené schématicizmom a šablónovitosťou. V 4 školách *Bratislavského* kraja¹⁴ bola zistená nevyhovujúca úroveň rozvíjania grafomotorických spôsobilostí detí. Preukázalo sa to tým, že učelia poskytli deťom nevhodné grafické prostriedky, napr. hrubé pastely a neprimerane malé formáty plôch na vyfarbovanie. Tiež tým, že nedodržiavali odporúčané metodické postupy. Deti tak nemali možnosť nadobudnúť vhodný/správny úchop grafického materiálu, uplatniť zrkovú orientáciu na ploche a uvoľnený pohyb ruky.

¹³ *Málo vyhovujúca úroveň*: MŠ, Hlavná 200, Seňa; Evanjelická CMŠ, Ul. Zeleného stromu 14, Rožňava; MŠ – Óvoda, Hlavná 146; veľmi dobrá úroveň – MŠ, Ochtiná 51

¹⁴ SMŠ Kids Paradise, Vyšehradská 12, Bratislava; MŠ, Barónka 17, Bratislava; MŠ, Hlavná 186, Doľany; MŠ Alberta Molnára Szencziho – Szenci Molnár Albert Óvoda, Fándlyho 20, Senec

Pozitívne zistenie

- vyvážené výtvarné a grafomotorické realizovanie sa detí
- zabezpečenie uplatňovania základných pravidiel bezpečnosti a ochrany zdravia detí

Negatívne zistenia

- slabé prispôsobovanie činností dosiahnutej úrovni a rozvojovému potenciálu detí učiteľmi
- minimalizovanie sebahodnotenia a posudzovania činností deťmi

Závery

Činnosti s výtvarným a grafomotorickým zameraním mali v predprimárnom vzdelávaní nezastupiteľné miesto. Ich prostredníctvom deti vyjadrovali nadobudnuté poznatky, svoje umelocko-expressívne predstavy a estetické cítenie najmä klasickými výtvarnými technikami. Vytvorené podmienky pre výchovu umením a rozvoj detskej výtvarnej tvorivosti signalizovali portfólia detí, výstavy ich tvorby a angažovania sa učiteľov aj netradičnými technikami v interiéroch MŠ. Vo väčšine kontrolovaných škôl mali zabezpečené dostatočné spektrum materiálov a nástrojov, ku ktorým mali v mnohých aj voľný prístup. Spontánne seberealizovať sa mohli najmä počas hier a hrových činností vo výtvarných či tvorivých centrách a kútikoch tried. Šestina kontrolovaných škôl mala zriadenú výtvarnú miestnosť, ktorá nie vždy spĺňala účel jej využitia realizovaním iných obsahom zameraných záujmových popoludňajších aktivít. Plánované činnosti s výtvarným a grafomotorickým zameraním boli realizované zväčša týždenne. Ich uskutočňovanie podporili vlastné ciele výchovy a vzdelávania školského vzdelávacieho programu, nastavené pravidlá školských poriadkov, závery z rokovaní poradných orgánov riaditeľa a obsahová konkretizácia v ročnom pláne kontinuálneho vzdelávania približne tretiny kontrolovaných škôl. Niektorí učitelia vychádzajúc z vlastných potrieb si rozširovali vedomostný obzor z dostupnej odbornej a podpornej literatúry z pomerne vhodného spektra väčšiny učiteľských knižníc. Tiež využívali skúsenosti zo vzdelávania v inovatívnejšom a cieľavedomejšom prístupe v procese výchovy a vzdelávania, pri tvorbe metodických materiálov a prezentovaní výsledkov detskej tvorby najmä na miestnej a regionálnej úrovni. Ojedinele podporovali kreativitu a talent detí krúžkovou činnosťou. Ich realizáciu prenechávali osobám z externého prostredia. Primerane vzhľadom na obsah, cieľ činnosti a výchovno-vzdelávacie potreby detí dodržiavali všeobecne známe metodické postupy. Označili očakávané výsledky detí a zväčša ich hodnotili pochvalou. Zadefinovali pravidlá a postupy, ktoré deti bezproblémovo dodržiavali. Realizovali s nimi tzv. prípravné cvičenia a umožňovali im podieľať sa na organizácii výučbového prostredia. Nie vždy však akceptovali záujmové seberealizovanie sa detí, ich názory, predstavy a fantáziu rôznymi príkazmi a tzv. vylepšovaním ich výtvorov, čo malo dopad na ich tvorivosť, sebadôveru a samostatnosť. Naopak vyskytli sa učitelia, ktorých konanie bolo v uvedenej oblasti nasledovaniahodné.

Oblasti vyžadujúce si zlepšenia

- špecifikovanie výtvarných a grafomotorických činností detí s rozdielnou náročnosťou vzhľadom na ich rozvojové, výkonové možnosti a momentálny potenciál
- eliminovanie tzv. šablón vzhľadom na napomáhanie rozvoju vizuomotoriky detí
- uplatnenie vhodnej/správnej telesnej schémy detí v činnostiach
- podporovanie a napomáhanie tvorivosti a samostatnosti detí rešpektovaním ich predstáv, fantázie, názorov
- využívanie vhodných veľkostí plôch s ohľadom na rozvojový potenciál detí
- vyhodnotenie dosiahnutia očakávaných výsledkov detí učiteľmi

- vytvorenie priestoru deťom pre komentovanie a hodnotenie výsledkov vlastnej, kamarátovej tvorby

Odporúčania a podnety

Riaditeľom škôl

- využívať portfóliá detí a evalváciu učiteľov ako diagnostický nástroj v posudzovaní napredovania detí
- monitorovať systematicky prispôsobovanie činností vzhľadom na rozdielne výchovno-vzdelávacie potreby a individuálne možnosti detí; dodržiavanie postupnosti a časového harmonogramu nácviku grafomotorických vzorov; využívanie získaných skúseností zo vzdelávania učiteľov v priamej výchovno-vzdelávacej činnosti
- zabezpečovať krúžkovú činnosť učiteľmi materskej školy

Príloha č. 1

Príklady vhodnej/dobrej praxe

1. Nasledovania hodné konanie učiteľov materských škôl:

- MŠ, Heydukova 25, Bratislava: učiteľka Marta Vachalková všestranne, v súlade s odporúčaniami dostupnej odbornej literatúry vytvárala priestor pre uplatnenie *výtvarnej tvorivosti detí*
- MŠ, Kollárova 23, Senec: všetky učiteľky cielene, premyslene a systematicky rozvíjali *grafomotorické spôsobilosti detí*
- MŠ, Štiavnička 32, Podbrezová: vedúca metodického združenia, ako zanietená výtvarníčka, *prezentovala svoje skúsenosti* na rôznych pedagogických fórach v rámci kraja a konferenciách Spoločnosti pre predškolskú výchovu a OMEP,
- MŠ, Pribeta, Kvetná 39: s podporou Nadácie pre deti Slovenska vybudovala vtáčí park s pozoruhodnou záhradnou architektúrou s možnosťou obdivovať krásu vtáčej ríše a jej obydlia, učiteľky kládli dôraz na *uplatnenie interaktívnych vzťahov vo výtvarnej a environmentálnej výchove*

2. Prezentovanie výsledných produktov detí a ich umiestnenie v prehliadkach a súťažiach na lokálnej, národnej, medzinárodnej úrovni:

- MŠ, Lichardova 20, Žilina: Anna Kapusniaková zaslala muchláž Lenivá lienka Tinka na *medzinárodnú výstavu* v Krasnojarsku (2014), publikovala ju v KAFOMETe pre MŠ č. 22, 2014 – VÝBER
- ZŠ s MŠ, Vavrečka 106: *medzinárodná súťaž Zelený svet*
- MŠ, Milošova 445, Čadca: *súťaž Fotografia triedy*
- ZŠ s MŠ Gašpara Drozda, Chrenovec – Brusno 395: 3. miesto v *regionálnej súťaži* Ako predchádzame nehodám a úrazom v cestnej premávke za návrh Loga záchranej služby pri príležitosti Európskeho dňa 112 v Trenčíne a 1. miesto v *regionálnej súťaži* pod gesciou primátora Mesta Handlová Príroda očami detí
- MŠ, A. Hlinku 176, Stropkov: *miestne prehliadky* Včely a včelári (1. miesto a cena predsedu SZV), *výtvarný plenér* Krajina a jej premeny (cena vedúceho OŠaK)
- ZŠ s MŠ, elokované pracovisko Okružná 49, Poprad; MŠ, Bystré 172; ZŠ s MŠ, Hlavná 367, Kapušany: *celoslovenská súťaž* Svet očami detí

- ZŠ s MŠ, Jarovnice 464: Podme sa hrať ruka v ruke a Vráťme knihy do škôl (výtvarné spracovanie rozprávok a príbehov v rámci projektu MRK)
- CZŠ s MŠ, Komenského 64, Belá nad Cirochou: *obecná súťaž* Čo tie očká vidia a Biblia očami detí a mládeže (2. miesto v diecéznom kole)
- MŠ, Tupá 78: 2. miesto v *celoslovenskej súťaži* organizovanej spoločnosťou Schauma
- MŠ, Bajka 54: 1. miesto v *okresnej postupovej výtvarnej tvorivosti* detí predškolského veku Čarovné pastelky a *podielanie sa na ilustrácii knihy* Šikovné pršteky
- MŠ s VJM – Óvoda, Buzica 257: 3. miesto v *celoslovenskej súťaži* Bocian biely – vták roka
- MŠ, Kostolná 217, Spišské Tomášovce: 3. miesto v *regionálnej súťaži* Budimírske studničky
- MŠ, Azovská 1, Košice: *Vernisáž*, 2. a 3. miesto, *Talent show*, 4. miesto, Humno Laura, cena Humna
- MŠ, J. Kráľa 1615, Hriňová: 2 x 1. miesto v *súťaži* Integračik, 2. miesto v *súťaži* Schauma deťom, 1., 2., a 3. miesto vo výtvarnej *súťaži* Milujem život
- MŠ – Óvoda, Rybárska 50, Rimavská Sobota: 1. a 2. miesto vo výtvarnej *súťaži* Vesmír očami detí; 1. miesto vo výtvarnej *súťaži* Zelený svet